

TIANA

Mas Ram, el
Virreina, la

TORDERA

Àgora Parc
Blanes Mar
Cal Capità
Can Camps
Can Domènec
Can Nadal
Can Soler
Castellar d'Índies
Esplai, l'
Ferrerres, les
Mas Móra, el
Mas Reixac, el
Mimoses, les
Niàgara Parc
Roca-rossa
Sant Llop
Terrabrava
Tordera Parc

Can Botei
Can Figueres
Can Moles
Can Soberano
Caritat, la
Collet de la Cisa, la
Floresta, la
Forn, el
Infern, l'
Maria Rossell
Marimon
Mas Riera, el
Mirador de Sant Pere, el
Puig de Pedra, el
Santa Anna
Cisa, la
Terra Alta
Trèvol

SANT ANDREU DE LLAVANERES

L'Ametllereda
Bellaire
Canafort
Ca n'Amat
Can Mates
Cornisa, la
Molí de Vent, el
Onze Pins
Puntó, el
Roca de la Nau, la
Rocaferrera
Supermaesme-La Ferrera
Verge de Lurdes

SANTA SUSANNA

Alta Maresma
Can Batlle
Can Gelat
Can Raters
Can Torrent
Ciutat Jardí, la
Parcel·lació Illas, la
Vall, la
Verdarnar

SANT CEBRIÀ DE VALLALTA

Can Domènec
Can Puig
Castellar d'Índies
Can Palau

SANT ISCLE DE VALLALTA

Can Ginebre
Font de Montnegre, la

SANT POL DE MAR

Bellaguarda
Bellavista
Can Balmanya
Can Pi
Can Pou
Can Villar
Farell, el
Marc Pastor
Marina
Roques Blanques, les
Urbapol

SANT VICENÇ DE MONTALT

Bellesguard
Les Bilbenyes
Can Boada
Can Pi
Can Ripoll
Comadobò
La Cortesa
La Ferrera
Milans del Bosc
Montaltnou
Montalt Parc
Passeig del Marquès de Casa Riera, el
Pedró, el
Plana d'en Manent, la
Riera de Caldetes, la
Rocar, el
Santa Maria del Balís
Supermaesme-La Ferrera
Tres Torres, les

TEIÀ

Assumpció, les
Delícies, les
Gran Vista
Ivars Meià
Molassa, la
Muntanya, la
Nogueres, les
Paradís, el
Rials
Sant Berger
Santa Fe
Vallmora
Vallvallida
La Vinya

CABRILS

Cabrils Dos
Cal Gras
Can Bergai
Can Borges
Can Cabot
Can Cucut
Can Toldrà
Crist Parc
Eixample, l'
Esparregueres, les
Esquirols, els
Galvanya, la
Garrofers de Dalt, els
Garrofers de Baix, els
Gleiva, la
Llimoners, els
Llobera, la
Marges, els
Mimoses, les
Montcabrer
Peretons, els
Roures, els
Salvador Espriu
Santa Elena
Sant Crist, el
Sant Crist Vell, el
Sant Cristòfol
Sant Jordi
Sant Sebastià
Serra, la
Sòl de la Ponça, el
Turak Park
Valldeneu
Vinya, la

CALDES D'ESTRAC

Cònsol, el
Rifé
Sant Pere Abanto
Torre Nova, la

CALELLA

Can Carreras
Quilòmetre Tres
Sant Quirze
Valldengui

DOSRIUS

Can Bruguers
Can Canyamars
Can Figueres

Can Massuet del Far
Can Vallmajor
Can Valls
Castell, el
Costes d'en Guinard, les
Gavarra, la
Sobre Can Geimir

MASNOU, EL

Bellesguard
Can Teixidor
Califòrnia
Ivars Meià
Santa Madrona

MATARÓ

Can Bruguera-La Cornisa
Can Quirze
Can Vilardell
Fornenca, la
Sureres, les

MONTGAT

Can Siurana
Turó del Mar, el
Vilares, les

ÒRRIUS

Mirador, el

PALAFOLLS

Ciutat Jardí, la
Mar i Costa
Mas Carbó
Mas Reixac, el
Tronc Vell, el

PINEDA DE MAR

Can Carreres
Can Cornet
Can Morer
Montessol
Pinemar
Santa Anna

PREMIÀ DE DALT

Barri del Castell
Barri de Muntanya
Bonavista
Cadera del Bisbe, la
Can Balet

descentralitzades" (1989). *Diari Oficial de la Generalitat de Catalunya*, núm. 1101 (2 febrer).

PUCHADES, J.M. (1978). "Toponímia del planejament territorial a Catalunya". A: *Revista Catalana de Geografia*. Vol. 1, núm. 2, p. 229-287.

ROSÉS, J., dir. (1989). *El Maresme. Diversificació econòmica i aprofitament intensiu del territori*. Barcelona: Caixa d'Estalvis de Catalunya.

TORT, J. (2002a). "La toponímia y las nuevas realidades del territorio. Estudio sobre los nombres de las urbanizaciones del litoral catalán". A: Boullón, A. (ed.). *Actas do XX Congreso Internacional de Ciencias Onomásticas*. Santiago 1999. La Coruña: Instituto da Lingua Galega, p. 401-414.

— (2002b). "Algunas notas sobre la urbanización contemporánea del medio rural en Cataluña", a *Actas del XI Coloquio de Geografía Rural. Los espacios rurales entre el hoy y el mañana*. Santander: Universitat de Cantàbria i Associació de Geògrafs Espanyols, p. 479-487.

— (2006). "Els noms de lloc i el territori: la toponímia des de la geografia". A: MALLORQUÍ, E. (coord.). *Toponímia, paisatge i cultura. Els noms de lloc des de la lingüística, la geografia i la història*. Girona: Universitat de Girona i Documenta Universitària, p. 69-99.

— (2008). "Geography and touristic marketing: A study of the names of new settlements (housing developments) on the Mediterranean coast north of Barcelona". A: *Onoma. Journal of the International Council of Onomastic Sciences*, 43, p. 443-464.

TORT, J.; MORERA, E. (1988). *Estudi de les unitats de població dels municipis de Catalunya*. Barcelona: Diputació de Barcelona. [Exemplar policopiat]

APÈNDIX: NOMS DE LES URBANITZACIONS DE LA COMARCA DEL MARESME, AGRUPATS PER MUNICIPIS

(En cursiva, els noms que hem qualificat d'orientació clarament comercial.)

Als termes municipals de Premià de Mar, Vilassar de Dalt i Vilassar de Mar no hem registrat cap nom d'urbanització.

Font: elaboració pròpia a partir de Generalitat de Catalunya, 1989, 2003 i 2009, i treball de camp)

ALELLA

Alella Parc

Barri Canonge

Cal Vell
Can Magarola
Can Sors
Can Teixidor
Comafosca
Creu de Pedra, la
Gaggioli
Gaietana
Ibars Meia'
Mar i Muntanya
Mas Coll, el
Nova Alella
Serota, la
Solaia
Soleia
Solell, el
Vallbona
Verge de la Mercè

ARENYS DE MAR

Apartarenys
Carolines, les
Cinc-roses
Cònsol, el
Estrella, l'
Maltemps, el
Montmar
Portimar
Portinyol, el
Victòria, la
Vilaplana
Vil·les, les

ARENYS DE MUNT

Aiguaviva
Arenys Residencial
Bellavista
Can Segrera
Collsacreu
La Creueta
Mas Gabana, el
Rial Pasqual, el
Tres Turons, els

ARGENTONA

Can Cabot
Can Ferreters
Can Raimí
Can Vilardell
Dalipà
Les Ginesteres

cia, podem afirmar que, si més no des del punt de vista onomàstic, i a pesar de les distorsions introduïdes pels nous sistemes de nominació, els noms d'aquestes entitats de població tendeixen, en una gran mesura, a reflectir la importància del poblament agrari tradicional del país, com també la profusió de la masia com a centre de gravetat per excel·lència d'aquest model de poblament tradicional.

Amb caràcter general, les xifres ens parlen d'una xifra a l'entorn de 1.500 entitats col·lectives de població del tipus urbanització, la major part de les quals creades, doncs, al llarg dels darrers cinquanta anys. Des del punt de vista onomàstic, una part rellevant dels noms adjudicats a aquestes noves entitats ofereix problemes: per la manca de tradició, perquè es tracta de noms artificiosos o inventats, i per la manca de respecte que això significa per al patrimoni cultural del país.

Tot i això, i a pesar dels problemes que acabem d'apuntar, observem que la tendència general, i majoritària, ha estat la d'adjudicar a aquestes urbanitzacions el nom del mas o la masia en els terrenys de la qual s'ha dut a terme l'actuació urbanística. Puntualment, al llarg dels darrers vint anys es detecten alguns exemples de canvi en el sentit de substituir un nom de caràcter artificial adjudicat inicialment —amb una finalitat merament comercial, i sense cap mena de connexió semàntica amb el lloc— pel topònim genuí, que sovint ha estat un nom de masia.

En el pla del detall, constatem que l'àmbit geogràfic estudiat, la comarca del Maresme, és altament representatiu (no tan sols a Catalunya, sinó a escala de la Mediterrània occidental) de l'impacte de la difusió de les urbanitzacions a les zones costaneres de més interès turístic. En l'àmbit del territori, per la ruptura que ha significat la substitució generalitzada del model de poblament tradicional pel modern. I, des del punt de vista onomàstic, perquè la irrupció dels nous noms ha representat, en molts casos, un trencament radical amb la toponímia tradicional. Tot i això, des del punt de vista quantitatiu, l'impacte de les noves nomenclatures s'ha necessàriament de matisar: hem vist que, sobre el total de noms d'urbanitzacions, un 68% respon a les característiques de la *toponímia tradicional*, mentre que només el 32% es pot qualificar clarament com a *toponímia comercial*.

De l'anàlisi dels 89 noms de naturalesa comercial que hem dut a terme, cal ressaltar diversos aspectes significatius. En primer lloc, el predomini de les denominacions que tracten de destacar uns determinats valors geogràfics del medi; en tot cas, uns valors molt genèrics des del punt de vista semàntic (el mar, la muntanya, l'aire, les vistes panoràmiques, etc.), i molt esbiaixats des de la perspectiva del territori, en la mesura que ignoren, gairebé per complet, les realitats geogràfiques de detall i la toponímia tradicional existent a escala local. De fet, un mecanisme com la metà-

fora es converteix, com hem pogut veure, en la forma més freqüent de representar la idealitat dels valors amb què es tracta de seduir els clients potencials. Més enllà de denominacions d'aquesta mena, els noms de formació artificial, d'una banda, i els que hem qualificat d'anecdòtics o banals, constitueixen, al nostre parer, exemples interessants (a escala territorial) d'uns mecanismes força habituals en la formació d'algunes modalitats de noms comercials —amb independència que es tracti d'urbanitzacions o de béns de consum quotidià. Les "al·legories urbanístiques", per la seva banda, forma denominativa fins a cert punt lògica en un territori profundament alterat en el seu esquema de poblament tradicional, com el Maresme, ens semblen també una manera de denominació que reflecteix (encara que sigui indirectament) una idealització de la realitat molt típica del llenguatge publicitari. Finalment, tant els noms de tipus honorífic com els que consisteixen en simples antropònims (generalment cognoms) són exemples, al nostre entendre, d'una manera elemental de resoldre el problema de la denominació: és a dir, recorrent a l'aplicació d'esquemes nominatius simples, sovint preestablerts i moltes vegades desproveïts de més transcendència.

Bibliografia

- BARBA, J.; MERCADÉ, M. (2006). Les urbanitzacions a la província de Barcelona. Localització i característiques dels sistemes de baixa densitat residencial. Barcelona: Diputació de Barcelona.
- COROMINES, JOAN (1979-1991). Diccionari etimològic i complementari de la llengua catalana. 9 vol. Barcelona: Curial Edicions i Caixa de Pensions.
- (1989-1999). *Onomasticon Cataloniae*. 8 vol. Barcelona: Curial Edicions i Caixa de Pensions.
- FABRA, P. (1968). Diccionari general de la llengua catalana. 5a ed. Barcelona: López Llausàs Editor.
- Generalitat de Catalunya (2009). Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya. 3 vol. Barcelona: Generalitat de Catalunya i Institut d'Estudis Catalans. [Primera edició: 2003]
- Institut d'estadística de Catalunya, Idescat (2015). Base de dades de municipis i comarques [en línia]. <<http://www.idescat.cat/territ/BasicTerr?TC=3&V0=2&P-DF=FALSE&V1=21&VOK=Confirmar>> [Consulta: 15 juliol 2015].
- "Ordre de 20 de desembre de 1988, per la qual es fa pública la llista dels noms oficials dels municipis de Catalunya, de les seves unitats de població i de les entitats municipals

marca del Maresme): la seva naturalesa predominantment muntanyenca, que permet la possibilitat que les urbanitzacions (que, en molts municipis, s'estenen per les zones perifèriques i marginals dels nuclis de població tradicionals i tendeixen a ocupar les parts més elevades i abruptes del territori municipal) gaudeixin de notables vistes panoràmiques. En aquest sentit, les al·lusions més o menys directes als valors de la visualitat són constants: *Bellavista* a Arenys de Munt i a Sant Pol de Mar; *Bellesguard* al Masnou i a Sant Vicenç de Montalt; *Bellaguarda* a Sant Pol de Mar; *La Cornisa* a Mataró i a Sant Andreu de Llanvaneres; *El Mirador* a Òrrius i a Sant Andreu de Llanvaneres; *Bonavista*, *Vistalegre* i *El Mirador* de Sant Pere a Premià de Dalt; *Vistamar* a Sant Cebrià de Vallalta; *Gran Vista* a Teià.

Així mateix, una altra metàfora geogràfica molt freqüent en la toponímia analitzada és la que apunta cap a uns determinats elements físics del medi (els que tenen, en definitiva, més potencial de seducció envers el client): el mar, la muntanya, la costa, el sol, el bosc, l'aigua o l'aire (se sobreentén, l'aire lliure) com a valors prioritaris: *Mar i Muntanya* a Alella; *El Turó del Mar* a Montgat; *Maricel* al Masnou; *Cumbremar* a Mataró; *Mar i Costa* a Palafròl; *Montessol* i *Pinemar* a Pineda de Mar; *Verdamar* a Santa Susanna; *La Font de Montnegre* a Sant Iscle de Vallalta, o *Blanesmar* i *Terrabraça* a Tordera. A vegades, en algun topònim convergeix una doble metàfora (una al·lusió a la panoràmica i una altra a un ingredient físic): és el cas de *Solaire*, a Teià.

I, finalment, dins d'aquest mateix grup cal assenyalar alguns casos que poden qualificar-se de paradoxals: el nom de *Valideneu* a Cabriels, per l'al·lusió a la neu en una regió de clima mediterrani, gairebé al nivell del mar, on les nevades i la presència de neu són del tot anòmales i excepcionals. Un cas semblant és el de *Montseny*, al Masnou; aquí, la paradoxa radica en l'al·lusió a una muntanya situada en el centre de Catalunya però força allunyada de la nostra comarca i des d'on és pràcticament invisible. Sens dubte, aquí, amb el nom adoptat, es busca treure equívocament profit del prestigi de què gaudeix aquesta muntanya entre els barcelonins i entre els catalans en general. I l'última menció és per a un nom que evoca, des del lloc en qüestió, una geografia totalment exòtica: *Califòrnia*, al Masnou; nom equiparable a un altre nom que analitzàvem en la categoria anterior: *Niàgara Parc*, a Tordera.

d) Al·lusions a elements anecdòtics o banals

Els treze noms que hem englobat en aquesta categoria prenen com a referència elements de tipus anecdòtic o banal. Moltes vegades aquests elements semblen presos a l'atzar, ja que en principi no permeten pensar, de cap manera, en una motivació vinculada al lloc o àmbit geogràfic denominat. A vegades aquests noms al·ludeixen a animals o plantes, com a *Les Carolines*, *Cinc-roses* o *L'Estrella* a

Arenys de Mar; *Els Esquirols* o *Els Llimoners* a Cabriels; *Trèvol*, a Premià de Dalt; *Onze Pins* a Sant Andreu de Llanvaneres; *Les Mimoses*, a Tordera i a Cabriels (un mateix nom que es repeteix en dues urbanitzacions diferents). En un cas, l'al·lusió és a un mineral; concretament, a una pedra preciosa: *L'Esmeralda*, a Dosrius. Finalment, en tres casos hi ha una referència expressa a la idea genèrica d'esbarjo; és a dir, a allò que el diccionari defineix com a "consol, plaer, esplai, alleujament dels treballs" (Fabra, P., 1968): *El Paradís* i *Les Delícies*, a Teià, i *L'Esplai* (literalment, 'el lloc d'esbarjo'), a Tordera.

e) Topònims de formació artificial

Troblem, també, dotze noms que apareixen clarament com a construccions artificials. Unes vegades, aquesta construcció és una composició que tracta en algun sentit de reforçar l'al·lusió a elements característics de la geografia del lloc, com el mar o la muntanya: *Montmar* i *Portimar* a Arenys; *Vallmar* a Premià de Dalt. Altres vegades, un dels noms de la composició és un topònim local: *Apartarenys*, a Arenys de Mar; *Urbapol* o *Superpol*, a Sant Pol de Mar; o bé, en la línia de l'últim exemple, *Supermaresme*, urbanització que afecta els municipis, adjacents, de Sant Andreu de Llanvaneres i de Sant Vicenç de Montalt. Dos casos de composició artificial, *Montessol* i *Pinemar*, a Pineda de Mar, han estat al·ludits en referir-nos a les metàfores geogràfiques. En el cas de *Cabriels Dos*, a Cabriels, el nom s'ha compost mitjançant la simple addició d'un numeral; en canvi, en el cas de *Quilòmetre Tres*, a Calella, la construcció consisteix en una mera referència de localització. Finalment, a *Inursa* (Premià de Dalt), el nom s'ha format mitjançant sigles; un mecanisme habitual en la formació de noms comercials però que, entre els noms d'urbanitzacions estudiats, només apareix en aquest cas.

f) Mencions honorífiques

Finalment, recollim en aquest epígraf els cinc casos restants, que corresponen a noms que impliquen d'alguna manera l'homenatge o el reconeixement envers una determinada persona, o bé una menció honorífica. Situem dins d'aquest grup el cas de *Salvador Espriu*, escriptor vinculat al Maresme que dona nom a una urbanització de Cabriels. I, també, denominacions que fan referència a personatges de la reialesa o l'aristocràcia, com el *Passeig del Marquès de Casa Riera* a Sant Vicenç de Montalt; *La Virreina* a Tiana; o *Els Comtes d'Urgell* i *Reina Elisenda* a Vilassar de Dalt.

4. Reflexions de síntesi

A mig segle de l'esclat a casa nostra del fenomen de la segona residència i de la urbanització extensiva, amb uns efectes globals sobre el territori d'una gran transcendèn-

típica de la toponímia catalana, com a forma genèrica de designació de cases o habitatges individuals situats, de forma preponderant, en el medi rural. També se situa en la línia d'aquesta estructura nominativa l'ús toponímic del genèric *mas* (i, sempre, com en els altres dos casos, aplicat a una entitat de població de caràcter col·lectiu). En aquest cas, els exemples detectats a la comarca han estat vuit: el *Mas Coll* a Alella, el *Mas Gabana* a Arenys de Munt, el *Mas Carbó* i el *Mas Reixac* a Palafolls, el *Mas Riera* a Premià de Dalt i a Tordera, el *Mas Ram* a Tiana i el *Mas Móra* a Tordera.

Al costat d'aquestes formes de nominació, diguem-ne, més tradicionals, apareix un conjunt de noms quantitativament rellevant (89 topònims, del total de 240) que mostra, per contra, uns trets clarament comercials o de vocació innegablement mercantil en la gènesi de cada topònim. Es tracta, a la pràctica, dels casos de denominacions *ex novo*, sense connexió amb la toponímia anterior del lloc, i que responen de forma clara a una construcció artificial o arbitrària; en definitiva: uns noms orientats, ja des del seu mateix origen, a captar l'atenció (a la manera d'un missatge publicitari) del possible client, comprador o futur resident.

Tot i que, en una perspectiva general, tots els noms d'urbanitzacions es podrien considerar toponímia comercial, en el nostre estudi hem cregut convenient diferenciar ja d'entrada els noms que ens apareixien amb claredat amb aquest perfil. I, a fi de poder dur a terme l'anàlisi en un sentit qualitatiu, hem classificat aquests 89 noms, segons les seves característiques formals, en sis grans categories: noms de contingut antroponímic, al·legories urbanístiques, metàfores geogràfiques, noms que al·ludeixen a elements anecdòtics o banals, topònims de formació artificial i, finalment, topònims honorífics. Hem de dir en aquest punt, pel que fa a l'escriptura dels noms que ens ocupen, que en els casos d'incertesa o dubte hem tingut en compte com a principi general els criteris seguits pel lingüista Joan Coromines tot al llarg de la seva obra lexicogràfica i onomàstica (Coromines, J., 1979-1991; 1989-1999).

a) Noms de contingut antroponímic

Hem detectat, entre el conjunt de noms analitzats, catorze topònims constituïts sobre la base d'un nucli antroponímic. Es tracta de topònims de formació molt simple (un nom o, excepcionalment, dos). I que, generalment, consisteixen en un cognom (el més habitual és que sigui el del propietari inicial dels terrenys o del promotor de la urbanització). *Gaggioli* o *Gaietana* a Alella, *Rifé* a Caldes d'Estrac, *Maria Rossell* a Premià de Dalt i *Marc Pastor* a Sant Pol de Mar en són exemples. Per la seva banda, a la *Parcel·lació Illas* (Santa Susanna), el cognom *Illas* identifica un tipus d'operació urbanística (*parcel·lació*, o divisió material en *parcel·les*) que va donar origen a la urbanització. Finalment, un cas més complicat és el d'*Ibars Meia*: una urbanització del

terme d'Alella que s'estén, també, pels termes municipals del Masnou i Teià. Amb la particularitat que, en aquests dos últims municipis, l'ortografia oficial és diferent: *Ivars Meia* (tot i que el nom fa referència a una mateixa realitat física, compartida pels tres municipis).

b) Al·legories urbanístiques

Un total de quinze noms es corresponen amb una categoria una mica imprecisa, que al·ludeix al que hem anomenat *al·legories urbanístiques*. En aquests casos som davant unes construccions toponímiques que tracten, al nostre entendre, de presentar els nous assentaments des d'un punt de vista ideal: és a dir, subratllant unes determinades qualitats urbanístiques orientades a convèncer, al possible client, de la bondat intrínseca de la urbanització. La primera d'aquestes qualitats és la del caràcter nou (en el sentit de 'recent', o bé simplement 'diferent') de l'assentament: per exemple, a *Nova Alella* (Alella) i a *Montaltnou* (Sant Vicenç de Montalt). Altres vegades l'al·lusió apunta a la qualitat de parc residencial o de ciutat jardí que s'hi ha atribuït: *Alella Parc* a Alella; *Arenys Residencial* a Arenys de Munt; *Residencial Sant Pere* a Premià de Dalt; *Crist Parc* i *Turak Park* a Cabrils; *La Ciutat Jardí* a Palafolls i a Santa Susanna; *Montalt Parc* a Sant Vicenç de Montalt, i *Àgora Parc* a Tordera. Cal subratllar, com a cas singular, *Niagara Parc* (Tordera), en què convergeix una doble al·legoria: una al·lusió al suposat valor residencial (com a ideal), i una altra al·lusió, de tipus metafòric, a una geografia exòtica (des del punt de vista del lloc en qüestió) com són les cascades del Niàgara. Finalment, un nom com *Les VII·les*, a Arenys de Mar, sembla que apunta a una tipologia constructiva idealitzada: *vii·la* és la denominació genèrica que, en els inicis del turisme a Catalunya, s'acostumava a donar sovint a l'habitatge destinat al lleure familiar.

En tots els casos, considerem que les referides al·legories urbanístiques tenen una motivació publicitària clara i inequívoca.

c) Metàfores geogràfiques

Incloem en aquest grup un total de 31 noms, que en termes relatius signifiquen gairebé un 35% del total i que constitueixen, en última instància, la categoria més nombrosa. Aquí parlem de metàfora geogràfica perquè entenem que el mecanisme clau en la formació del topònim és una metàfora amb un contingut fonamentalment geogràfic. És a dir: a través del nom s'ha tractat de suggerir o representar al receptor o destinatari (en definitiva, el possible client) una determinada qualitat de l'espai geogràfic, o lloc concret, on se situa la urbanització en qüestió.

Val a dir que, en una majoria de casos, l'al·lusió metafòrica ha apuntat a una característica íntimament lligada a l'estructura física del territori estudiat (això és, la co-

dinàmica de creixement que ha experimentat la comarca al llarg dels últims 65 anys: de 104.062 habitants el 1950 ha passat a la xifra actual, cosa que significa que ha multiplicat per quatre la població de llavors (Idescat, 2015). Aquest increment s'ha traduït, lògicament, en unes transformacions territorials i urbanes molt importants. En aquest context específic, no és difícil entendre la gran rellevància que han adquirit els nous assentaments d'un extrem a un altre de la comarca; sens dubte, el Maresme s'ha convertit en un veritable paradigma del procés urbanitzador de la Catalunya contemporània (Puchades, J.M., 1978; Rosés, J., 1989).

Com a aspecte previ a l'anàlisi, i amb vista a una millor comprensió dels problemes tractats, convé assenyalar que la comarca del Maresme té, en el conjunt dels seus trenta municipis, un total de 363 nuclis de població (també anomenats, a Espanya, *entitats col·lectives de població*). D'aquests 363 nuclis, un total de 240 són *urbanitzacions*; és a dir, una xifra prou elevada, que equival a dues terceres parts del total (el 66,1%, concretament). La resta, 123, són nuclis de població en el sentit tradicional: és a dir, i d'acord amb la categoria administrativa respectiva, *ciutats, viles, pobles, barris, llogarets o llocs*. Aquesta constatació és important; no només perquè ens posa davant l'evidència de la transformació urbanística i territorial que ha patit la comarca, i de la desproporció que representen els assentaments de població "nous" en relació amb els "antics", sinó també perquè ens informa de la gran rapidesa d'aquesta transformació. No hem d'oblidar, en aquest sentit, que la major part dels nous assentaments han crescut en la seva integritat al llarg dels últims cinquanta anys.

3.2. La toponímia major del Maresme. Característiques generals i particularitats de la seva evolució

La toponímia, en qualsevol lloc del món, tendeix a reflectir els aspectes geogràficament més significatius del territori a què es refereix i de les societats que hi viuen; i podem interpretar que aquest comportament no és estàtic o invariable, sinó que s'adapta contínuament als canvis i transformacions que aquest territori experimenta. Aquest principi, vigent en toponímia amb caràcter general (Tort, 2006), entenem que és també aplicable a modalitats específiques de topònims: per exemple, als noms de les urbanitzacions. Assenyalarem, en aquest sentit (i hem tingut ocasió d'analitzar-ho amb profunditat en diverses ocasions), que aquests noms, tot i ser molt heterogenis i de tenir en el seu origen, sovint, una motivació comercial, tendeixen també a ser el reflex de múltiples aspectes del territori i de la societat en què s'insereixen. El cas que ens ocupa, la comarca del Maresme i els noms de les seves entitats col·lectives de població, no ha de ser-ne necessàriament una excepció.

Com a tendència general observada, el model nominatiu dels noms de les entitats de població actuals del

Maresme no difereix, majoritàriament, de la tipologia habitual dels noms de nuclis de població d'origen més antic. Els referents habituals d'aquests noms tendeixen a al·ludir, com a principi, a elements concrets i diversos del territori; siguin de geografia física, siguin de geografia humana. També, en moltes ocasions, el referent nominatiu inicial és un nom de persona, o sigui, un antropònim. La tendència general esmentada és general per als noms de les entitats col·lectives de població, però es mostra d'una manera molt clara i visible en el cas dels noms de les urbanitzacions. Per aquest motiu, centrarem la nostra anàlisi en l'onomàstica d'aquesta tipologia particular d'assentament de població, a la qual dedicarem específicament l'epígraf següent.

Des del punt de vista metodològic, hem de fer notar que ocasionalment es donen unes circumstàncies que poden acabar incidint en el còmput global de les dades de l'estudi. Fem referència, d'una banda, als casos de duplicitat de noms; i, d'una altra, al fet que, de vegades, hi ha entitats de població que per diversos motius no són reconegudes pels ajuntaments dels municipis on estan situades. Donada l'orientació onomàstica del nostre estudi, hem preferit incloure en l'anàlisi tots els noms que hem arribat a registrar, amb independència de la situació administrativa de cada agrupació o entitat. En tot cas, els noms que hem pres en consideració als efectes d'aquest estudi figuren, ordenats per municipis, en l'apèndix final.

3.3. Els noms de les urbanitzacions: anàlisi específica

Tot i que, en parlar d'urbanitzacions al Maresme, pot semblar que haguem de referir-nos necessàriament a uns noms (o sigui, a "formes de denominar") tan nous com els assentaments a què al·ludeixen, la realitat, com ja hem tingut ocasió d'assenyalar, és que tota aquesta toponímia major més recent tendeix a mantenir i a donar continuïtat, en molts casos, a formes toponímiques preexistents. Dins les línies generals d'aquesta tendència, doncs, constatem que les dades de la nostra recerca per a la comarca ens donen resultats d'una certa heterogeneïtat, que tot seguit comentarem en detall.

D'entrada, ens crida l'atenció la rellevància que tenen, dins el conjunt de noms de les 240 urbanitzacions de la comarca, els topònims compostos l'estructura dels quals comença amb la partícula *can* o *cal*. De les dues, subratllem la gran preeminència que asoleix la primera, *can*, amb 53 ocurrences, repartides de forma força regular entre la majoria de municipis de la comarca (i amb casos significatius com *Dosrius*, on sis topònims amb aquesta estructura, sobre un total de deu entitats col·lectives de població). Per contra, la segona, *cal*, només l'hem detectada en tres ocasions: *Cal Vell* a Alella, *Cal Gras* a Cabrils i *Cal Capità* a Tordera. En qualsevol cas, totes dues partícules, de manera indiferenciada, responen a una estructura nominativa molt

o que al·ludien als propietaris, o bé que identificaven elements o activitats (agràries, ramaderes, forestals) pròpies del món rural. Noms de municipis com *Mas de Barberans* i *Masdenverge*, al Montsià; *les Masies de Roda* i *les Masies de Voltregà*, a Osona; o *Maspujols* i *el Masroig*, al Baix Camp, són exemples il·lustratius del referit comportament.

Des de la perspectiva del temps, observem que aquesta tendència experimenta un canvi molt notable a mitjan segle xx (i, particularment, a les dècades de 1960 i 1970), amb motiu del creixement econòmic i demogràfic que afecta les zones urbanes del país, i, correlativament, amb l'aparició del fenomen de l'anomenada *segona residència* i la urbanització intensiva d'extenses zones (periurbanes però, també, rurals) en una gran part del territori.

En el context descrit, ens proposem analitzar en aquest article una part concreta del patrimoni toponímic català: els noms de masos i masies. Una mena de nom que ha tingut una transcendència remarcable al llarg de la història i que, tot i que amb diferències significatives quant a la distribució geogràfica i a la continuïtat temporal, ofereix un grau d'implantació i d'arrelament humà i social prou significatius arreu del país. Tot i això, la nostra anàlisi no aborda els noms de masos i masies de forma particularitzada i amb caràcter exhaustiu; en el present estudi, ens fixem només en aquests noms en la mesura que han donat origen a noms d'entitats col·lectives de població; i, concretament, a noms d'*urbanització* (la forma d'assentament humà que ha tingut més transcendència sobre el territori, i especialment en el món rural, al llarg del darrer mig segle). En un nivell de detall, circumscriu l'estudi al cas de la comarca del Maresme. Una comarca que, per la particular intensitat amb què s'hi ha manifestat la pressió urbanitzadora del darrer mig segle (Barba, J. i Mercadé, 2006), esdevé en certa manera un "laboratori al natural" de la transformació urbanística (i, correlativament, toponímica) que ha experimentat el conjunt del país.

2. Plantejament i abast de l'estudi

Aquest estudi s'ha de situar en el marc d'una línia general de recerca sobre la toponímia de Catalunya i la seva evolució duta a terme durant les darreres dècades, i que parcialment ha estat reflectida en la bibliografia d'aquest article (vegeu, a l'efecte, Tort, J., 2002a, 2002b, 2006 i 2008; Tort, J. i Morera, E., 1989).

A partir de l'anàlisi i la interpretació dels censos i nomenclàtors de població dels municipis catalans de les tres darreres dècades, i posant les dades obtingudes en relació amb dos documents rellevants per a l'establiment de les grafies oficials dels topònims majors de Catalunya, l'Ordre del Departament de Governació de desembre de 1988 (Generalitat de Catalunya, 1989), i el *Nomenclàtor oficial de toponímia major de Catalunya* (Generalitat de Catalun-

ya, 2003 i 2009), hem pogut establir que hi ha actualment, al territori de Catalunya, unes 6.000 entitats col·lectives de caràcter submunicipal (o sigui, pobles, barris, veïnats, llogarets i urbanitzacions, entre altres categories), que es reparteixen entre els 947 termes municipals existents. A l'efecte, un primer estudi, dut a terme des d'un enfocament geogràfic i a partir de bases toponímiques, cartogràfiques i fotogramètriques (Tort, J. i Morera, E., 1989), va ser fonamental de cara al procés de determinació progressiu de les entitats de població col·lectives existents a Catalunya i dels seus respectius topònims.

D'aquestes 6.000 entitats col·lectives de població, aproximadament una quarta part (o sigui, al voltant de 1.500) corresponen a creixements urbanístics coneguts com a *urbanitzacions*. En la seva major part, el seu origen es remunta a les dècades dels anys seixanta i setanta del segle xx. El seu impacte sobre el territori és gran, però en qualsevol cas, molt desigual: en una gran mesura — al voltant del 90% del seu nombre total — se situen tot al llarg de les comarques litorals i prelitorals del país (Tort, 2002a). D'aquesta manera, podem dir que se sobreposen, com a realitat urbanística recent, a una realitat poblacional preexistent (i consolidada, sobretot, a partir de mitjan segle xx): la de la concentració de la major part dels habitants del país a la franja mediterrània. La contrapartida d'aquest fenomen de concentració, considerat en la perspectiva general dels darrers seixanta anys, ha estat el buidament o el declivi demogràfic d'extensos sectors de l'interior i de les comarques muntanyenques del país.

A criteri nostre, la conseqüència principal que ha tingut la intensitat del fenomen urbanitzador a les comarques litorals i prelitorals és que, una vegada consolidat aquest fenomen, s'ha de deixar de banda la vella dicotomia entre l'àmbit *urbà* i el *rural* aplicada al paisatge. El paisatge és, aquí i ara, un "tot" especialment complex; i, en aquest "tot", les àrees d'urbanització extensiva són un fet absolutament indefugible. Fins i tot, en determinades àrees, com és el cas d'una bona part de la comarca del Maresme, les urbanitzacions tenen un grau de presència i de continuïtat tan grans que han acabat esdevenint consubstancials al paisatge.

3. El Maresme com a cas d'estudi

3.1. Un apunt sobre el territori

La comarca del Maresme, amb capital a la ciutat de Mataró, comprèn un total de trenta municipis. Tot i que en general es pot considerar petita (398,9 km², quan l'extensió mitjana de les comarques catalanes és de 780 km²), convé fer notar, pel que fa a la demografia, que és ara mateix la quarta comarca per nombre d'habitants de Catalunya. Segons les dades de l'any 2014, la seva població ascendeix a 437.919 habitants. En qualsevol cas, convé subratllar la

6.2.5

LA PERVIVÈNCIA DELS NOMS DELS MASOS EN LA TOPONÍMIA MAJOR ACTUAL DE CATALUNYA. EL CAS DEL MARESME

JOAN TORT I DONADA,

doctor en geografia

Universitat de Barcelona

jtort@ub.edu

Resum

Fem una anàlisi, des del punt de vista de l'onomàstica i de la geografia, sobre la presència dels noms de masos i masies en la toponímia major actual de Catalunya. Sobre la base de l'estudi sistemàtic dels nomenclàtors de població i de les fonts de toponímia major de més rellevància (atles i mapes topogràfics en diverses escales, llistes oficials de llocs en l'àmbit municipal, etc.), tractem de determinar en quina proporció els noms de masos i masies són presents avui dia en els noms de les entitats col·lectives de població; és a dir, tant en els noms de ciutats, viles i pobles com en els de veïnats, barris i urbanitzacions. Dins aquesta darrera categoria (la més recent des del punt de vista de la seva implantació territorial), fem una atenció particular en la pervivència del nom tradicional (de *mas* o *masia*) en el nom actual —tenint en compte que, precisament, ha estat en l'àmbit dels noms d'aquestes tipologies urbanístiques més recents on s'han dut a terme algunes de les desfiguracions i alteracions més notables del patrimoni onomàstic català contemporani.

Paraules clau:

onomàstica, Catalunya, noms de masos, toponímia major, noms d'entitats de població, noms d'urbanitzacions.

Resumen

La pervivencia de los nombres de masies en la toponímia mayor actual de Cataluña. Resumen. Analizamos, desde el punto de vista de la onomástica y de la geografía, la presencia de los nombres de masías en la toponímia mayor actual de Cataluña. Partiendo de un estudio sistemático de los nomenclátors de población y de las fuentes de toponímia mayor más relevantes (atlas y mapas topográficos a diferentes escalas, listas oficiales de núcleos de población a nivel municipal, etc.) tratamos de determinar en qué proporción aparecen hoy en día los nombres de masías dentro de las denominaciones, de las entidades colectivas de población (sean nombres de ciudades, villas y pueblos, o nombres de vecindarios, barrios y urbanizaciones. Dentro de esta última categoría (la más reciente desde el punto de

vista de su implantación territorial), analizamos la pervivencia del nombre tradicional de las masías en los nombres actuales, teniendo en cuenta que, precisamente, ha sido en el ámbito de los nombres de estas tipologías urbanísticas más recientes donde se han producido algunas de las desfiguraciones y alteraciones más notables del patrimonio onomástico catalán contemporáneo.

Palabras clave:

onomástica, Cataluña, nombres de masías, toponímia mayor, nombres de entidades de población, nombres de urbanizaciones.

Abstract

Survival of the names of the traditional farmhouses (masies) in the major toponymy of Catalonia. Abstract. We analyze the presence of the names given to the traditional farmhouses (masías) in the major toponymy of Catalonia today from the perspective afforded by both onomastics and geography. Based on a systematic study of settlement gazetteers and other sources of place names (atlases and topographic maps of different scales, official lists of villages at the municipal level, etc.), we seek to determine the extent to which the names of the traditional masías survive within the names of present-day settlements, be they cities, towns and villages, or neighborhoods and new housing developments. Within this last category (the latest to take root in the territory), we analyze the survival of the names of the masías, given that it is here where some of the most notable distortions and alterations of the contemporary Catalan onomastic heritage have taken place.

Keywords:

onomastics, Catalonia, names of traditional farmhouses, major toponymy, names of population units, names of housing developments.

1. Introducció¹

Històricament, els noms al·lusius al món i a les activitats rurals han tingut un reflex important en el conjunt del patrimoni onomàstic català. Una part significativa de l'anomenada *toponímia major* (concretament, dels noms de les entitats col·lectives de població) s'ha format sobre la base de noms que feien inicialment referència a masies o grups de masos,

¹ Aquest treball s'ha dut a terme en el marc del projecte de recerca CSO2012-39564-C07-06, del Ministeri de Economia i Competitivitat, i en el si del Grup de Recerca Ambiental Mediterrània, reconegut per la Generalitat de Catalunya (2014SGR825).